

www.dereta.rs

Biblioteka
SAVREMENA SRPSKA KNJIŽEVNOST

Urednik
Zoran Bognar

Copyright © ovog izdanja *DERETA*

VLADISLAV BAJAC

Sabrane priče

Beograd
2017
DERETA

I

EVROPA NA LEĐIMA BIKA

PRIČA O PUTOVANJU SA OBIČNIM LJUDIMA

*Grčka je ono što očekujete od zemlje da bi
bila kad bi joj dali pravu priliku.*

H. M.

Posle tolikih godina Makaris je ponovo prolazio kroz nepregledne maslinjake. Koliko je samo puta zamišljao ovu sliku sedeći u fotelji u stanu, u Ulici Regratije. Pred granicom, u Đevđeliji, oprostio se od svog pratioca, šofera kojeg mu je dodelila pariska Centrala. Iako su bile preduzete sve moguće mere predostrožnosti, kao uostalom i prethodna dva puta kada su njegovi drugovi po istom zadatku odlazili na isti ovakav put i već na prvom koraku u domovini bivali uhapšeni, postojale su vrlo male šanse da se sada uspe. No, prva prepreka je bila savladana. Pratilac je bio obavešten da je Makaris prošao kroz Solun, pa je mogao da se, za sada, sa dobrim vestima vrati u Francusku.

Maslinjaci su se smenjivali sa krševitim pejzažima, a od njih otrgnuti ponosno su se uvis uzdizali čokoti budućeg crnog grožđa, pa opet oštri kamenjari, i tako redom. Vozio je

putem na istok ka Aleksandropolisu, gde ga je čekala prva veza. Sećao se Henrija Milera koji je, prolazeći ovuda pred sam početak Drugog rata, bio prvi Amerikanac koji je zapisao da Grčka nije velika zemlja zbog svoje kilometraže, već zemlja koja u čoveku jednostavno budi utisak veličine. Makaris je znao zašto: bila je krcata događajima u ono malo vekova ljudske civilizacije i istorije, i o njima ostavila mnogo kamenih, pisanih i ponajviše onih neopipljivih spomenika. Znao je i kako su učeni stranci često u razgovoru sa njim bivali iskreno zbunjeni količinom onoga što je Grčka imala kao podatak. Nažalost, u njenoj današnjici bilo je više rđavih nego dobrih podataka. Ono što ga je uveravalo u činjenicu da neke stvari opstaju, nezavisno od svih nametnutih promena, bilo je upravo ovo tlo kojim je sada jurio, majsko već jako sunce i so koja ga je gicala u nozdrvama. Bio je sam sebi pomalo komičan što se oseća ponosit i kočoperan kao jelen predvodnik kad se šepuri pred mužjacima koji mu priznaju vođstvo kraj upravo pobeđenog suparnika. Hunta nije mogla da promeni oblik kamenu, izmeni ukus voću, ohladi more. Niko nije mogao da mu slomi ponos. Nisu ni oni, mučenjem pred poslednje bekstvo iz zatvora. Nije više imao čak ni onaj lični, privatni, ljudski strah.

Čim je stigao u Aleksandropolis, zaputio se na adresu svoje prve veze. Kada se pojavio na malom trgu na kojem je ugledao natpis radnje u koju je trebalo da uđe, stao je kao ukopan: ispred radnje su bila parkirana policijska kola. Još nije stigao ni da se okrene, a neko ga čvrsto uhvati podruku i povuče u ulaz zgrade kraj koje je stao. Stoti deo sekunde mu je bio dovoljan da pred sobom vidi ceo svoj protekli život i, kao centralnu sliku unutar njega, svoje prethodno hapšenje. Vrata se za njim zatvoriše, i glas mu reče: „Pravite se

da pijete!“ Makaris pogleda oko sebe. Sedeo je za stolom u maloj taverni. Pred njim je stajala flaša uza i on mahinalno ispi punu čašu. Zatrese glavom od žestine pića. „Prava je“, pomisli, pa se trže vraćen u realnost onoga što mu se zbiva. U kafani je bilo tek nekoliko ljudi i niko na njega nije obraćao pažnju. Za šankom je debeljuškasti pedesetogodišnjak prao prljave čaše. Kada je na sebi osetio Makarisov pogled, namignu mu. Ovaj tek sada shvati da je bio sklonjen, a ne uhvaćen. S mirom popi drugu čašu.

Uskoro mu šanker donese bokal vode, tiho mu se obrativši: „Vašeg čoveka su juče uhapsili. Rečeno mi je da vam prenesem da oni znaju i za vaš dolazak. Ovo vam je ostavljeno“, stavi mu na sto zatvoren koverat, okrete se i nestade u vratima kuhinje. Makaris gurnu koverat u džep i izađe iz gostionice. Hodao je sporo kako ne bi izazvao sumnju, uputivši se bez osvrtnanja svom automobilu. Izašao je iz grada, vozeći putem kojim je i došao. Nekoliko kilometara dalje zaustavio se na parkingu našavši hlad pod jednim drvetom. Sada je mogao smirenije da razmišlja. Počelo je ono što je i očekivao: problemi i vidljiva opasnost. Stvari su postajale vrlo određene. I koverat koji je dobio spadao je u taj red. Otvori ga. U njemu je stajala adresa druge veze u selu Agija Trijada, u blizini Soluna. Pošto je spalio papir, Makaris krenu dalje. U ovoj etapi ga nije čekao dug put, pa se osećao malo lakše. Bio mu je potreban predah na nekom sigurnom mestu.

Do sela je stigao bez ikakvih problema. Putem su tutnjali vojni konvoji. Uz sam auto-put viđao je vojne aerodrome i neuskладиštene avionske bombe, složene uz žičane ograde. Činilo mu se da sve što vidi i nije toliko neophodno da bude viđeno. Bile su to slike za zastrašivanje.

Nije mu bilo teško da nađe adresu: kilometrima ispred sela, kao i u samom mestu, zapažao je reklamne panoje automehaničarske radionice sa „njegovom“ adresom. Ušao je kolima u veliko dvorište i zapitao za vlasnika. Mladić u umašćenom kombinezonu pozva čoveka koji se nalazio u radionici, i ovaj izađe. Makaris vide kako, prilazeći, neupadljivo pogleda u njegove tablice. Rekavši mu šifru susreta, i dobivši odgovor, Makaris mu pruži ruku. Pošto mu se predstavi kao Jorgo, doviknu drugom momku da smesti gospodinov automobil u jednu od garaža.

„Uzmite iz kola sve što imate. Kola vam više neće biti potrebna.“ Makaris poslušao bez pogovora i gazda ga uvede u kuću. Popeše se stepenicama na sprat i vlasnik ga uvede u sobu, pokaza mu kupatilo i zamoli ga da se odmori dok on ne završi poslove u radionici.

Voda mu je prijala: kao da je njom sprao neugodne današnje događaje. Presvukao se i obučen legao na veliki, udoban krevet. Sva napetost u mišićima, kostima, nervima, čilela mu je iz tela. Kao da je bio prikopčan za neku mašinu koja ga je isceliteljski oslobađala negativno utrošene energije. Pomislio je kako bi bilo korisno imati jedan aparat i za sticanje nove energije, koji bi se automatski uključivao u kriznim momentima. Znao je da on sam mora postati takva mašina, koja će samu sebe kontrolisati i koja će morati da ima sopstveni nepresušan izvor. Zbog svega što ga je tek čekalo. A čekala ga je, na drugačiji način, i njegova porodica. Zbog važnosti zadatka koji mu je poveren, za njegov dolazak nisu smeli da znaju ni njegovi najbliži. Nije smeo da im se javi. Sve vreme su bili pod prismotrom. Mogao se tešiti pretpostavkom da zbog sigurno pojačane kontrole nad njima, znaju da je tu, ili da se nešto zbiva. Mogli su barem u sebi da se raduju nečemu

za šta nisu znali šta je, ali što su mogli da osećaju. Za poslednjih pet godina nije ih video nijednom.

Iz misli ga prenu kucanje na vratima. Nije ni primetio da se već spustilo veče i da je prestalo lupkanje iz dvorišta. Jorgo ga zamoli da siđu u trpezariju. Tu upozna domaćinovu ženu koja je svojim pomalo zbunjenim ponašanjem otkrivala kako zna da je on važna ličnost, ali da naravno neće ništa pitati. Samo mu reče kako su, znajući za njegov dolazak, juče poslali decu kod rođaka u drugo mesto.

„Spremila sam vam musaku. Sigurno pravu dugo niste jeli.“ Dok su njih dvojica probali jelo, strpljivo je, ali sa uzbuđenjem, čekala da pohvale njeno umeće. Ne iz taštine, već zbog sigurnosti iskusnog majstora. Na iskrenu pohvalu sva se zarumenela, prosto salećući gosta novim dodacima. Kad su završili, smerno se i bez reči povukla iz trpezarije. Kako je Makarisu prijala ta njena temperamentna ponositost! Krv mu je jurnula u glavu pri pomisli kako neko pokušava da ovakve obične osobine koje čine ljudsku svakodnevicu istisne iz života. Nikada vlast nije mogla da shvati, ne samo zašto ne uspeva da slomi otpor u ljudima već ni zašto se taj otpor javlja. Nije mogla da razume vezu između policijskog časa i dobrog jela. A kako bi i mogla? Tada bi to bila druga vlast.

„Noćas ćete se odmoriti, a sutra nastavljamo put zajedno“, reče Jorgo. „Vas ne smemo izgubiti. Dovoljno smo drugova ostavili iza sebe. Zato vas molim da ne pitate previše i da se ne čudite grubostima s naše strane, ako ih bude. Svi smo oprezni, ali nikada dovoljno. Nestrpljivi smo, ali ne i nervozni. Svi smo dobro naučili svoj posao.“

Makaris ga je pažljivo saslušao i klimnuo na kraju glavom u znak odobravanja. Dopao mu se ovaj čovek. Iza strogosti

koju je upravo pokazivao, stajalo je čvrsto ubeđenje. To je bio čovek koji ne pita i koji ne govori ništa suvišno. Tražio je od Makarisa samo ono što je i sam mogao.

Sutradan ujutro krenuli su Jorgovim automobilom. Kao da je znao šta bi ga Makaris pitao, Jorgo mu reče: „Vaš auto je već pretvoren u delove i tako će biti prodat na različitim mestima. Što se nas tiče, on nikada nije ni postojao.“

Na južnom izlazu iz Soluna naišli su na prvu vojnu kontrolu. Bila je rutinska. Prošli su uz proveru dokumenata. Jorgo je vozio bez reči. Makaris je imao utisak da iščekuje njegova pitanja. Želeo je da mnogo štošta o zemlji sazna upravo od njega. Izgledalo je da ovaj želi da ga uputi u situaciju prisiljavajući ga da sam posmatra i sam donosi zaključke.

Kad god se u toku vožnje osvrnuo, Makaris je opažao jednu crnu limuzinu na stotinak metara iza njih. Kada su ušli u unutrašnjost Tesalije, kola su ih, Makaris je sada bio siguran, i dalje pratila. Ledeno Jorgovo lice nije odavalo nikakve znake zabrinutosti. Makaris je iz dva razloga rešio da saputniku ne saopštava svoju sumnju: ako je on sumnjao, sigurno je i Jorgo posumnjao pre njega; drugo, možda je grešio, pa bi bilo neumesno prenositi svoju bojazan čoveku koji je morao bolje od njega zapažati stepene opasnosti. Rešio je da se prepusti poverenju koje je imao prema ovom čoveku.

Prošli su Larisu ne silazeći sa auto-puta. Negde na polovini puta do Lamije, spaziše policijsku kontrolu. Dok je Jorgo hladnokrvno zaustavljao kola, Makaris pogleda unazad. Crna limuzina se lagano zaustavljala iza njih. Bili su u klopci. Dva policajca, koja su odmah prišla kolima otvoriše im vrata i zatražiše od njih da izađu napolje. Još dvojica su stajala po strani posmatrajući očitu nameru svojih kolega da detaljno pregledaju unutrašnjost automobila. Makarisova torba

sa dokumentima i novcem, koja nikome nije smela da padne u ruke, ležala je ispod prednjeg sedišta. Uхватivši Jorgov pogled sa druge strane kola, Makaris mu očima pokaza na automobil iza njih. Dok se premišljao da li odmah da izvuče revolver, ugleda četvoricu ljudi kako izlaze iz kola iza njihovih. Sve se odigralo izuzetno brzo. Video je munjevito raspoređivanje ove četvorice, potezanje revolvera, i čuo četiri pucnja. Osetio je rezanje vazduha kraj svog uva. Na putu su ležala sva četiri policajca.

„Ulazite!“ povrati ga iz zaprepašćenja Jorgov glas, i on ulete u automobil. Uz strašnu škripu, pojuriše napred. Makaris se osvrnu i vide kako njihovi pratioci prenose mrtve u šumarak kraj puta.

„Ne brinite. Ukloniće i kola negde na skriveno mesto. Znaju šta treba da rade“, pokuša da ga umiri Jorgo. Makaris odahnu. A on je mislio da su to huntini ljudi! Ne reče ništa već zatvori oči.

Na prvom skretanju siđoše s auto-puta i uputiše se dalje lokalnim drumom.

„Znam da želite da čujete nešto o zemlji i od mene“, iznenadi Jorgo Makarisa. „Mogu da vam kažem ponešto od onoga što ne vidite. Niste videli moju decu, a važno je bilo da ona ne vide vas. Što manje vide, bolje za njih. Prisiljeni smo da se i mi stariji ponašamo isto. I u ovoj operaciji svako ima deo obaveza i ne zna šta je prethodilo, a šta sledi iz njegovog dela akcije. Ja znam dokle vas pratim – vi ne znate. Vi jedini znate krajnji cilj, ali do njega – takoreći ništa. Zato ste vi važniji od nas. Momci koji su nam pomogli znaju samo ono što su i učinili. I tako svi. Bolje je da vam to kažem jer je pred vama još veliki deo puta. Pogotovo sada, posle ovog incidenta. To je bila grubost na koju sam vas upozoravao.

Dakle, zato sam vas zamolio da ne pitate previše. Ko bude uz vas neće vam odgovarati na pitanja, ne zato što ne želi, već zato što neće znati odgovore. Sve to činimo iz, nikad suviše, opreznosti. Hunta nam hapsi mnoge ljude, i najbolje. I takvi progovore. Prešli smo na metod sitne i iscepkane informacije. Uvek minimalan broj ljudi zna celinu. A prestali smo da nepravilno osuđujemo drugove koji pod fizičkim i drugim mukama popuste. Imali smo drugove, najbolje među nama, koji u zatvoru nisu mogli da izdrže neku čudnovatu psihološku sitnicu. Svako ima slabost za koju ne mora ni da zna. Uglavnom za nju i ne znamo. Ali stručnjaci hunte često otkrivaju te slabe tačke. Skoro da su savršeni u dijagnostici. Oni ne shvataju da smo ovaj metod prihvatili da bismo se zaštitili, a ne zato što smo nepoverljivi jedni prema drugima. Oni su sigurni da među nama postoji dubok jaz. Dobro je što su u zabludi.“

Jorgo je ovo ispričao u jednom dahu, kao da je pročitao ranije pripremljen govor. Bio je ponosan što je nekome važnom, ko mu je poveren, mogao nešto da objasni. Ponosno je sedeo za volanom očekujući reakciju svog saputnika. Makaris mu je bio zahvalan. Trebalo mu je da ovakvo nešto čuje. Koliko god da su dobro i profesionalno organizovani, ipak su to ljudi, njegovi ljudi. Ovaj Jorgov ponos bio je prava mera onoga što je Makaris toliko voleo u svom narodu.

Prolazili su kroz oniske planinske vence srednje Grčke i ušli u dolinu, zelenu od drveća i divlje trave. Makaris nije mogao da veruje da u okolnom kršu može postojati ovakva oaza. Put ga nikada nije naveo ovamo. Ispred sebe vide naselje kojem su se približavali. Napolju nije bilo nikoga. Kad su stigli u centar i zaustavili se ispred vrata jedne krčme, Makaris shvati da zapravo nisu videli ni žive duše. Mesto je bilo

pusto. Po daskama zakucanim preko vrata i prozora prodavnica i nekih kuća, vide da je bilo i napušteno.

Pogleda u Jorga. Ovaj, očekujući upitni pogled, reče: „Ovde je zimus vojska ušla tenkovima i pobila polovinu stanovništva. Svuda su objavili, kada se za sve pročulo, da je ovde bilo leglo Pokreta i da su snage reda bile napadnute. A pobili su nedužno stanovništvo. Mnogim porodicama je zametnut koren. Preživeli su se raselili u druga mesta.“

Makaris se neprimetno trže. „Zove li se ovo selo Nastis?“ upita.

„Da. Kako znate?“

„Čuo sam“, odgovori Makaris bez daljeg objašnjavanja.

Zbog tog mesta, to jest tog pokolja je i došao u zemlju. Skoro niko od drugova, osim najužeg rukovodstva u inostranstvu, nije znao krivca ni pozadinu tog krvoprolića. U mestu je tog dana zasedao Komitet Partije, ali je hunta to saznala i, u još nerazjašnjenim okolnostima, pobila članove rukovodstva sve do jednog, a usput i nekoliko stotina stanovnika. Makaris i drugovi iz rukovodstva sumnjali su da će ikada saznati pojedinosti tragedije, jer nikoga od drugova nije više bilo među živima da bi im o tome referisao. Partija je od tada delovala bez pravog rukovodstva. Njenom politikom je rukovođeno iz inostranstva. Ali to se moralo izmeniti. Makarisov zadatak je bio da osnuje novi komitet u zemlji.

Jorgo skide daske prikucane na vrata krčme, pa zajedno uđoše unutra.

„Ovde ćemo sačekati dalja uputstva.“ Rekavši to ode iza šanka i otvori vrata na podu. Siđoše u podrum. Jorgo osvetli prostoriju. Podrum je bio čist i uređen za normalan život: imao je kompletan nameštaj, biblioteku, radio-stanicu, agregat za struju, pumpu za vodu, magacin sa hranom.

„Ovakvih mesta imamo dovoljno da u njih smestimo čitavu armiju. Odmorite se i skupite snagu. Put će nam se sigurno malo odužiti. Ne brinite ako mene nema. Biću uvek u blizini.“ Potom izađe i ostavi Makarisa da razgleda svoje privremeno utočište.

I da je hteo, nije više mogao da sumnja u Jorgovo prisustvo. Vera u uspeh očigledno je bila prva uzdanica ovog skromnog i jakog čoveka. Makaris je poznavao ljude iz Partije kojoj je pripadao tolike godine, ali se posle petogodišnjeg odsustva pribojavao kakve će ih zateći posle toliko vremena. Plašio se neće li im upornost i sila vlasti otupeti nadu, akciju, a samim tim i sigurnost u delanju, obazrivosti i mudrosti. Nije bio siguran jesu li svi svesni da posle višegodišnje borbe pobeđuje onaj ko pokaže ubedljiviju istrajnost.

Ležao je u krevetu kada se Jorgo vratio.

„Sve je u redu. Ostaćete ovde samo nekoliko dana, dok se put ne raščisti. Napravili smo priličnu pometnju u ovom kraju. Da biste imali uvid u događaje, namestiću vam zajedničku slušnu frekvenciju na radio-stanici. Možete da je uključujete kad god zaželite. Ovde gore je jedan momak. Ako vam šta zatreba, samo lupnite po otvoru.“

Ništa mu nije bilo potrebno. Iako je bio kao na buretu baruta, Makaris se počeo opuštati. U ovom zatvorenom prostoru osećao se kao u jednom završenom životu, u celini koja je bila ispunjena onom vrstom mira koju čovek ima u sebi kada je, prosto rečeno – srećan. Tako je zamišljao zadovoljstvo slobodnog života. Bilo mu je drago što je tako nešto mogao da oseti i u za to nepogodnoj situaciji. To je značilo da se vratio onom poznatom sebi, koji ume da prevazilazi probleme i opasne trenutke i da se uzdigne u svoje tajne vizije i doživi ih i kada ih nema. Lepa laž, ali ostvariva na tren.

Jorgo se nije pojavljivao puna dva dana, a Makaris, bez nekih posebnih potreba, nije kontaktirao ni sa kim spolja. Vreme je proveo u potpunosti samoći i tišini. Čitao je knjige iz dobro probrane biblioteke i upotpunjavao svoju sliku o stanju u zemlji praćenjem aktivnosti partijskih ogranaka preko radio-veza.

Čim je Jorgo stigao, pripremili su se i krenuli. Napolju ih je čekao novi automobil.

„Ovaj deo puta biće vrlo kratak.“

I zaista, posle vožnje od nepunih pola časa, auto-putem, obreli su se na nekom seoskom drumu obraslom gustim rastinjem. Duž njega je tekla bučna brdska rečica. Nekoliko kilometara su pešačili šumskom stazom dok nisu naišli na mali drveni viseći most. Preskaćući kamenje, reka je hučala, kao da daje do znanja kako joj takve prepreke nisu po volji. Makarisu se činilo da ova reka teče brže no bilo koja što ju je do tada video. Pitao se da li uopšte postoje brže i sporije vode? Odgovor je ostavio za mirnije trenutke: most se dovoljno ljuljao da ga opomene na šta treba da misli. Klanac je bio vrlo duboko usečen. Predeo je bio prepun divljeg, vrlo gustog i čak nepoznatog mu rastinja. Kako to da nije poznavao ovako zabita mesta, pitao se.

Izbili su na omanji proplanak. Ka njima je tekao potok, ističući iz naspramnih stena. Na jednoj od njih stajao je drveni krst, a ispod njega otvor u steni. Iz otvora izađe čovek sede brade i ovećeg stomaka koji mu je zatezao sveštenu mantiju. Na prsima mu se sijao krst. U sklopljenim rukama držao je brojanice. Priđe im i pruži Makarisu ruku.

„Dobro došao, sine.“

„Hvala, oče.“

„Da“, ne sačeka Makarisovo pitanje, „bićete moj gost. Ja sam otac Justin. Ovo je isposnička ćelija Enipeus, nazvana po reci koju ste prešli. Nećemo biti sami. Ovde dolazi mnogo sveta, jer se ovaj izvor smatra svetim. Zalećio je mnogima rane. Tako i mene smatraju isceliteljem. Nepoželjni ovde ne dolaze, a poželjni vas neće pitati ništa što vi ne želite.“

Makaris ga je pažljivo saslušao. Imponovala mu je sigurnost kojom je ovaj čovek naprosto zračio.

„Ostavljam vas u dobrim rukama“, obrati mu se Jorgo. „Doći ću po vas kada za to bude vreme. Moraćete ovde ostati jer su vlasti postale razdražljive zbog svoje nemoći. Očigledno im je mnogo važno da vas pronađu. Sačekaćemo da se malo umire.“

Pozdraviše se i Jorgo nestade među drvećem.

Dani koji su sledili bili su Makarisovi najbezbržižniji dani koje je imao u životu. Upoznao je okolinu ne razgovarajući skoro ni sa kim. Otac Justin mu je pokazao unutrašnjost pećine u kojoj je bio smešten oltar sa svim pratećim relikvijama. Bila je to najlepša minijaturna crkva za koju je Makaris znao. U šumi do proplanka nalazila se skromna brvnara u kojoj je, osim njega, živio otac Justin i njegov pomoćnik – mladić koji se brinuo o svemu: od hrane, čišćenja i pranja, do njihove lične sigurnosti. Brvnara je odisala potpunom čistoćom, bez ičega suvišnog. Makaris je bio smešten u gostinskoj sobi. Bilo mu je čudno što nigde nije video ni jednu jedinu knjigu.

Vreme je provodio šetajući šumom, ili silazeći na obalu reke. Umeo je da satima odsedi na nekom kamenu gledajući u beskonačni tok, bez ikakvih konkretnih misli, buđen iz tog čudnog stanja jedino pozivom Justinovog momka da dođe na obed. Uopšte nije primećivao prolaženje vremena. Kada bi jeli, otac Justin ga ništa nije pitao. Upućivao mu je

gostoljubive poglede sa jedva приметnim smeškom na kraju usana.

Makarisu se činilo da je postao začaran. Kada bi sedeći na travi proplanka ispred pećine posmatrao ljude koji su dolazili na isceljenje, imao je utisak da ih vidi kroz neko neprobojno staklo koje nije propuštalo njihove reči uzbuđenja, uzdahе iščekivanja ili olakšanja.

Video ih je kao ljude kroz koje protiče svaka misao koju on ima. Pred njima nije bio skriven: činilo mu se da sve o njemu znaju i da to ništa ne menja. Da je mogao, sve bi ih zadržao na ovom mestu da ne bi odlaskom stvarali sebi novi razlog za ponovno dolaženje. Tim starim licima patnja je bila određenje. Ona ga je jedina nakratko vraćala u realnost. Najdublji deo onih skrivenih, tananih i zaboravljenih niti koje je posedovao, bio je probuđen. Nije li to bila koprena iza koje bi ostao zasvagda? Iza nje je carovala jedina njemu poznata nesvrgnuta kraljica – mudrost.

Otac Justin je progovorio sa Makarisom posle nekoliko dana, taman kada je to i ovaj pozeleo.

„Nekada su nas posećivali i političari, vojna svita i slični. Kada su shvatili da im, služeći ih običnom rakijom, ne pridajem izuzetnu pažnju, prestali su da dolaze. Proneli su glas o mojoj negostoljubivosti. Bizarnog li razloga za vašu sigurnost ovde! A to je ujedno i tajna moje nedodirljivosti.“

Makarise se vrlo kratko dvoumio. Uputi mu direktno pitanje:

„Zašto pomažete Partiji?“

„Ne pomažem Partiji. Činim nešto za ovaj narod koji i vi onedavno gledate. Kada biste vi, i ne samo vi, više vremena provodili posmatrajući ga kao sada, možda bi vam ciljevi ostali isti, ali bi vam se ugao posmatranja pomerio. Ne biste

promenili stavove, ali biste izmenili pristup njima. Kako – nije na meni da objašnjavam. Tada bih postao apologet, ili kako biste vi rekli – ideolog.“

„Pa zar niste to svojim služenjem ovom mestu?“

„Slučajno ste se pogrešno izrazili. Ja služim *ovom mestu*, ne onome što ste hteli reći. Ljudi ovamo dolaze verujući da je ovo mesto isceliteljsko, a ne ja ili Svevišnji. Možda je crkva kriva što je tolike vekove utrošila u dokazivanje postojanja nečega. Svi padamo u istu grešku izneveravanja ciljeva od onoga trenu kada ih dosegnemo.“

Zato je Makarisu prijao privid nepostojanja vremena! Kada postoji prenaplašen uglavnom isključiv cilj – tada postoji i vreme.

„Moj sveti zadatak, sveti zato što je običan, svakodnevan i vrlo prizeman, jeste da svojim prisustvom obezbedim trajanje ovog mesta. Kada bih ga ovoga časa proglasio i lažnim, neisceliteljskim, ništa ne bih postigao. Ljudi bi i dalje dolazili, bio ja ovde ili ne, verovao ja ili ne. Dolaze oduvek. Tako će biti i ubuduće. Ja to nazivam prirodnom ravnotežom.“

„Govorite o širim zakonitostima?“

„Primenite ovo moje razmišljanje i na ljude koji veruju u vašu borbu. Rezultati su slični, ako ne i isti. I vi lično ste ovde, pretpostavljam, da obezbedite trajanje, zar ne?“

„A šta biste sa onima koji ovamo dolaze, a priklonjeni su i našem Pokretu?“

„Ništa. Vi i ja ne postojimo da jedan drugome oduzimamo pristalice. Mi smo nevažni. Intimno verujem da bi nam najbolji borci za moguće ideale bili upravo ljudi koji veruju i vama i meni.“

„Možda. Ali siguran sam da kada bi ovo vaše mišljenje prihvatili vaši i moji pretpostavljeni, da bi ono s vremenom postalo samo još jedna ideologija više.“

„Da. Barem vi nemojte naš razgovor shvatiti kao nadmetanje dve ideologije. Sa tim ću biti zadovoljan, a to će mi biti dovoljno da verujem u svoju ličnu ideologiju.“

Makaris je odavno bio svestan dvojnosti sagledavanja stvari. Čim bi se čovek priklonio grupnom gledanju na problem, koliko god ostajao ono što jeste – pojedinac, neminovno bi morao da pristaje na podređivanje ličnog opštijem. Sukob koji mu je bio dovoljno poznat i iz daleke prošlosti. Ali pokušavao je da pronađe i izuči tu tananu nit koja je ujedno i spajala i razdvajala lično i kolektivno. Granična nit je bila toliko tanka da je bila isuviše nežna za opstajanje. Mogao ju je u sebi osetiti samo u najintimnijim trenucima ili u razgovoru sa ljudima poput oca Justina. Upravo ta njena nepriemljivost u praksi pojačavala mu je veru u njeno postojanje.

Svakodnevni slični kratki razgovori sledećih dana zblížili su ovu dvojicu ljudi. Makaris je voleo i da se nađe u blizini kada bi otac Justin, nenametljivo a ubedljivo, bez zloupotrebe svoje učenosti, savetovao pridošle. Činilo mu se značajnim da posmatra čoveka koji je pripadao jednom kanonu mišljenja, ali koji je govorom i postupcima, iako neoslobođen služenja nečemu naučenom, izgradio i otvoreno iznosio ličnu doradu tog učenja. Makaris nije mogao da ga prima drugačije do kao kompletnu ličnost, skoro savršen spoj privatnog i službenog, ili bolje – idealnog i realnog.

Već je zavládalo pravo leto kada se, posle gotovo mesec dana, Jorgo vratio u Enipeus. Njegov dolazak značio je Makarisov odlazak. Po prvi put mu se, od kada je znao svoj zadatak, nije na njega žurilo. Znao je da će ga sled stvari

ponovo vratiti akciji u kojoj nema vremena za dileme. A ovde se osetio kao čovek koji potpunije nečemu pripada. Taj osećaj odavno nije imao.

Rastanak Makarisa i oca Justina bio je kratak: pozdravili su se i požurili svako na svoju stranu. Mada nijedan nije bio siguran da strane, u njihovom slučaju, postoje.

Makarisa je, kada je stigao do kola koja su ga čekala, zatekla još jedna neprijatnost. Jorgo ga je upoznao sa novim pratiocem, na brzinu ga zagrlio, i ušao u druga kola. Već su se vozili auto-putem kada je shvatio da su ga oba rastanka zbolela. To mu se nije dopalo: počeo je da se vezuje za ljude, što na ovom zadatku nije smeo sebi da dozvoli.

Palo je veće kada su stigli u Atinu. Centar grada bio je obasjan jakim svetlima. Ulice žive i prepune glasova, buke motora i užurbanih kelnera koji su vešto manevrisali između stolova restorana rasutih po trotoarima. Nije očekivao ovako nonšalantan izgled Sintagme i ostalih trgova u blizini. Sa Plake je dopirala sveopšta nerazumljiva buka desetina orkestarata i pevača. Zaustavili su se, posle nekoliko minuta, pred kućom na čija su zadnja vrata zazvonili. Otvorio im je postariji gospodin u kućnom ogrtaču, čvrstog držanja i nemirnih očiju. Pratilac ga predstavi Makarisu kao gospodina Sefridisa. Prezime mu se učinilo poznatim: ali, posle toliko godina, koje mu ime nije zvučalo poznato! Domaćin ga je vrlo lepo ugostio u svojoj raskošnoj kući. Skoro da nisu razmenili ni jednu reč.

Ujutro su već bili u pirejskoj luci. Dok su stupali na palubu velikog *Posejdona*, kapetan broda im priđe i vrlo srdačno pozdravi Makarisovog pratioca. Na pučini su doživeli iznenadnu proveru identiteta. Sefridisovih nekoliko reči upućenih policiji opet je umirilo Makarisa, jer je otklonilo

mogućnu opasnost. Makaris je korio sebe zbog jutrošnjeg čuđenja što mu je ovaj starčić dodeljen za vodiča. Sa njim u društvu očigledno nije imao razloga za brigu.

Uveče su stigli u Haniju, prošavši nove kontrole. Posle mirno prospavane noći, krenuli su lokalnim, starim, bučnim autobusom prepunim seljaka iz okolnih mesta. Promenili su tri takva prevoza penjući se u unutrašnjost ostrva. Makaris je, na Sefridisovo čuđenje, prihvatio svaki zapodenuiti razgovor sa znatiželjnim saputnicima. Morao je sebi da dozvoli slobodu i rizik neopreznog upuštanja u priču, jer je samo tako mogao da odagna strah od dubine ambisa iznad kojih su autobusi jurili sa svojim neobuzdanim vozačima i veselim teretom.

Kad su stigli na odredište, morao je Sefridisu da objasni razloge svoje iznenadne žive zainteresovanosti za saputnike. Koliku je neugodnost surova planina Krit u njemu izazvala, govorila je činjenica da je od svih viščasovnih priča zapamtio samo jednu: o dvojici čudaka koji se u ovim brdima još od završetka Drugog svetskog rata bore protiv okupatora.

Bili su u selu Agija Galjini, na centralnom delu južne obale Krita. Za Makarisa – kao na kraju sveta. Sve što je sledećih dana video i slušao, kao da nije imalo nikakve veze sa onim što je smatrao Grčkom. Čak je i kamenje na plažama izgledalo drugačije. Bilo mu je jasno da se približio dan izvršenja zadatka. Odavde se nije moglo dalje. Već je postao nestrpljiv, kad se posle nekoliko dana jednog predvečerja celo mesto uznemirilo zbog užurbanih pokreta policijskih i vojnih jedinica, koje su iznenada izmилele ko zna odakle. Pomislio je da je sve otkriveno. A tada su svi nestali.

Tražio je objašnjenje od Sefridisa.

„Obavešteni su da su neki turisti, hipici, u susednoj Matali napravili pokolj među lokalnim stanovništvom. Kad stignu tamo, otkriće da je obaveštenje lažno, ali se noćas neće vraćati. Inače, svi ljudi sa vašeg spiska su pristigli. Čekaju samo na vas. Krećemo odmah. Naravno, iako znam više od drugih, ne znam ko je na spisku. Znam broj. Druga je stvar što privatno i slučajno znam ko ste. Barem sam to naučio iz svog posla.“

Na izlazu iz sela, na obali, sačekalo ih je nekoliko naoružanih ljudi. Među njima, sav u redenicima, ponosno i sa osmehom dečачke važnosti, stajao je Jorgo. Zagriše se i krećuše za ostalima.

„Morao sam da vas ostavim drugima po naređenju. Žena mi je uhapšena. Deca su sklonjena, a ja sam sada odmetnik, nisam više ilegalac. Nadam se da sa Sefridisom niste imali problema kao sa mnom. On ima prolaz svuda.“

„To sam video. Ko je on?“

„Penzionisani šef turističke policije. Lepo, zar ne?“ „Sećam ga se od pre svog odlaska iz zemlje. Važio je za čoveka odanog vlasti. Ne bih nikada pogodio. Nego, vaša porodica...“

„Nećemo o tome. Niste ovde zbog toga!“

Hodali su nekoliko kilometara kroz šumu. Zaustavili su se pred pećinom iz čijeg je otvora sijala prigušena svetlost. U blizini puno naoružanih ljudi.

„Ovde vas svi vaši pratioci ostavljaju. Unutra su oni koji vas s nestrpljenjem i dugo očekuju.“

Pre no što zakorači unutra, Makaris stade na tren. Osetio se nekako zatečen. Pogleda u ove ljude oko sebe. Imao je utisak da ih ostavlja na duže vreme.

Bio je na pragu ostvarenja zadatka zbog kojeg je došao. Ali je osećao kao da to ne može biti osnovni i jedini zadatak.

Nije, jednostavno, mogao da veruje da je stigao do kraja. Jorgo je bio ubeđen da nije došao u zemlju zbog njegove porodice. A zbog čega, ako ne zbog njih? Ne, nije bio spreman da kao poslušnik izvrši samo ono zadato, mimo svih konkretnih, svakodnevnih usputnih događaja koji su u njemu rađali još jedan paralelan uvid u opšta zbivanja. Uvid koji nije bio suprotan tada znanom, ali koji je zahtevao drugi ugao posmatranja. Šta je to tako neprirodno određivalo veću važnost jedne situacije od druge? Ko je odlučivao o podređenosti i nadređenosti među istinama? Ne bi bio pošten kad bi sve prebacivao na nečija tuđa leđa. One odluke koje je on donosio, svojom istinskom, slobodnom voljom, probudile su ga i više ga nisu ostavljale na miru. Lična istina u odnosu na ranije poznatu, položajem nametnutu, postala je uverljivija.

Bio je zadovoljan što u pećinu ulazi sam.

S A D R Ž A J

I

EVROPA NA LEĐIMA BIKA

Priča o putovanju sa običnim ljudima	7
Priča o dželatatu	26
Priča o prenoćištu na putu za Toskanu	41
Priča o profesoru Hajlenu	47
Haus Linde – Priča o Kući lipe	59
Priča o praocu	74
Priča o hodu i disanju	83
Priča iz „Kraljevske glave“	91
Priča o magiji jednog miša	104
Priča o Klubu ljubitelja slobodnog padanja	113
Priča o Tarzanu	121
P. S.: Slovo o biku	151

II

PODMETAČI ZA SNOVE

Drveni i kameni jastuci	161
Paradajz Migela de Silve	169
Šumski duh (Džidži – pesme posvećene kameleonu) ...	178
Opomena	184
Ujed embriona	191
Zmaj iz Mastrihta	199
Noj na sto načina	205
Mravlja kraljica	213
Osvajanje oblaka Gerharda fon Valsera	220
Crna udovica	237
Auto-put 55 i Primedbe	245
Ribe kašlju (u svim društvenim uređenjima)	255
Reli „Saharska ruža“	261
Veliki mali korak	272
Memorijalna sala kaktoblastisa ili Kako je čovek sanjao da je leptir	281
Geopoetičke basne ili O intelektualnom nomadizmu ...	289

III

GASTRONOMADSKÉ PRIČE

Predjelo

S Verom u hranu	299
-----------------------	-----

Jela

„Kod Dva proždrljivca“	303
Bratislava (Brat-i-slava)	307
Čovek koji je hodao unazad ili Moj otac u Kini	317
Podrum s pogledom	329
Priča o priči (Noj na sto načina)	341
Koptski nevidljivi dvojnici	347
Brehtovi restorani	
Kantina Bertolt Breht	352
Berza piva u „Berlinskoj Republici“	355
Restoran(čić) Bertolt Breht	359
Konjički klub – Basna usred bajke	361
Slika uramljena u mermer	372
Šofer gospođe Bergman	380

Desert

Jajíci	389
Beleška o autoru	391

Vladislav Bajac
SABRANE PRIČE

Za izdavača
Dijana Dereta

Lektura i korektura
Marija Lazović

Likovno-grafička oprema
Marina Slavković

Prvo DERETINO izdanje

ISBN 978-86-6457-114-2

Tiraž
1000 primeraka

Beograd 2017.

Izdavač / Štampa / Plasman
DERETA doo
Vladimira Rolovića 94a, 11030 Beograd
tel./faks: 011/ 23 99 077; 23 99 078

www.dereta.rs

Knjižara DERETA
Knez Mihailova 46, tel.: 011/ 26 27 934, 30 33 503

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

821.163.41-32

БАЈАЦ, Владислав, 1954–

Sabrane priče / Vladislav Bajac. – 1. Deretino izd. – Beograd
: Dereta, 2017 (Beograd : Dereta). – 395 str. ; 21 cm. –
(Biblioteka Savremena srpska književnost / [Dereta])

Tiraž 1.000. – Beleška o autoru: str. 391–392.

ISBN 978-86-6457-114-2

COBISS.SR-ID 229410572